

hyena - podľa stredovekých *bestiárov* je hyena bisexuálny tvor, ktorý rozhrabáva hroby a požiera mŕtvolu; v jej očiach sa ukrýva kameň, ktorý keď si dá človek pod jazyk, môže predpovedať budúcnosť (pozri *veštenie*); pes, ktorý stúpil do tieňa hyeny stratí hlas; pozri *levkrota*; *zvíra*

Hyena (iluminácia zo stredovekého bestiára)

Hyena (iluminácia zo anglického bestiára, 13.st.)

Hyena (iluminácia zo stredovekého bestiára)

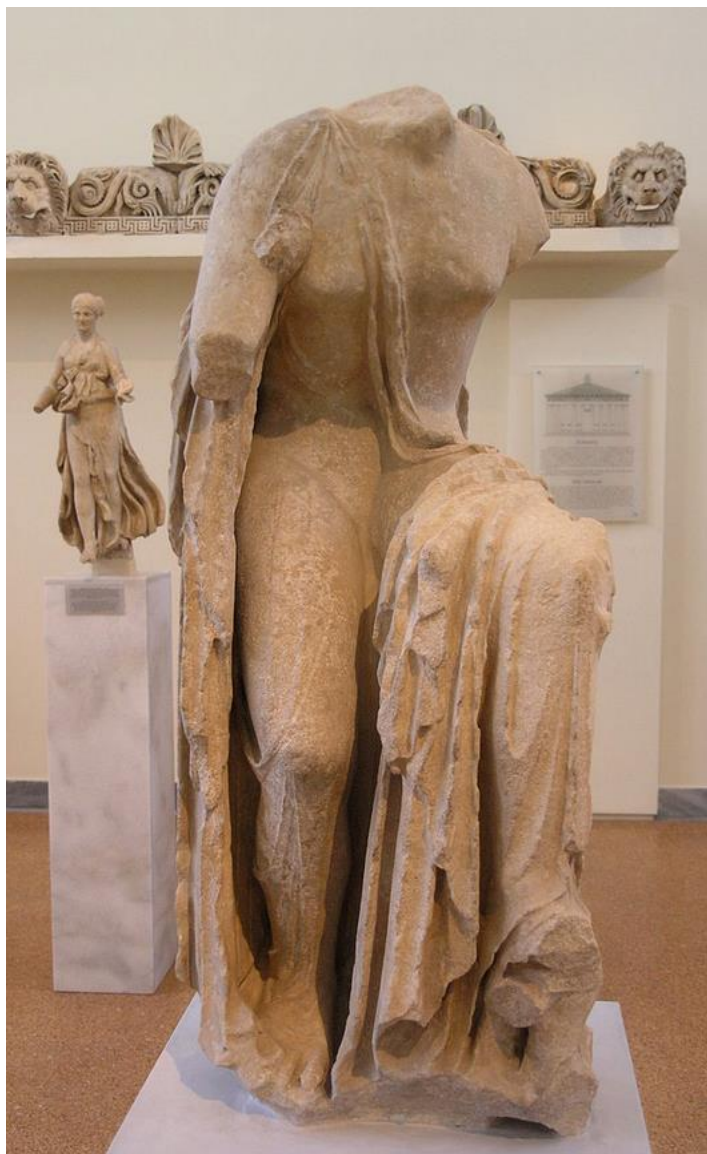

Hyena (Aberdenský bestiár, 12.st.)

Hygia/Hygieia – gréc. Ὑγιεία alebo Ὑγεία; v *gréckej mytológii* dcéra boha medicíny, *Asclepia* a *Epione*; bola bohyňou, zosobnením zdravia (gréc. ὕγεια/hugieia – „čistota a hygiena“); Hygieia a jej päť sestier boli spojené s niektorým aspektom *Apolónovho* umenia: Hygieia (zosobnenie zdravia, čistoty a prevencie), *Panacea* (bohyňa univerzálnych liekov), *Iaso* (bohyňa zotavenie z choroby), *Aces* (bohyňa hojenia) a *Aglæa/Aegli* (bohyňa krásy, nádhery, slávy, vznešenosti a ozdoby); Hygieia tiež hral dôležitú úlohu v otcovom kulte; zatiaľ čo jej otec bol viac priamo spojený so zdravím, Hygia bola spojená s prevenciou chorôb a pokračovaním dobrého zdravia; jej meno je zdrojom slovo „hygiena“; bola prevzatá Rimanmi ako bohyňa *Valetudo*, bohyňa vlastného zdravia, ale časom začala byť povýšená a identifikovaná so starovekou talianskou bohyňou sociálnej starostlivosti, *Salus*; zobrazovaná ako mladá žena, ktorá kŕmi z čaše *hada*; jej značkou je *pentagram*; pozri *bohovia lekárstva a zdravia*; *atribúty*, *symboly*, *alegórie a prirovnania*

<https://en.wikipedia.org/wiki/Hygieia>

https://www.google.sk/search?q=Hygieia&esqv=2&biw=1844&bih=995&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0CDgQsARqFQoTCIK1q_zJ28cCFeSOcgodctEJ3Q

Timotheos: Hygia (torzo, 380-370pr.Kr.)

Hygia (rímska socha, 1.st.)

Hyksósovia - ázijské *semitské* kmene, ktoré prenikali do severného *Egypta* (centrum odporu proti nim vo *Wésetu/Tébach*; okolo 1670-1570 ovládli *Dolný Egypt*; podľa ich mena bol zrejme pomenovaný *Heuxos* z Blakeovej básne *Tiriell*; pozri *starovek*; *Anat/Anta*;

Hymen - v *gréckej mytológii* boh *manželstva*

Zamarovský: boh *sobáša* a ochranca *manželstva* (pozri *patrón*); podľa jednej verzie bol synom *Apolóna* a niektorej z *Múz* (*Kalliopé*, *Urania*, *Terpsichore*); podľa inej verzie bol jeho otcom *Dionýzos* a matkou bola *Afrodite*; Hymena si uctievali najmä milenci a mladomanželia a počas sobáša spievali piesne na jeho počesť; meno Hymen zovšeobecnelo a znamenalo svadobnú pieseň alebo svadbu; podľa inej verzie Hymen ani nebol bohom, ale chudobným aténskym mládencom, ktorý sa zaľúbil do krásnej bohatej dievčiny; aby sa s ňou mohol stretávať, preobliekal sa za dievča počas *eleuzinií* na počesť bohyně *Déméter*; keď sprievod dievčat prepadli piráti, uniesli Hymena aj s dievčatami na vzdialený ostrov; počas hostiny sa piráti spili a Hymen ich všetkých pozabíjal mečom; vrátil sa do Atén a vyhlásil, že dievčatá privedie naspäť, ak dostane svoju

milovanú; tak sa aj stalo a o jeho šťastnom manželstve sa potom spievalo na všetkých svadbách; napokon ho prijala Afrodite aj s jeho manželkou do svojej družiny a vymohla od *Dia*, aby ho povýšil na boha; pozri *Hymenaion*, *Talasius*

Hymenaion - *trácky* spevák *svadobných piesní*, syn jednej z *Múz* (*Uranie* alebo *Terpsichore*); porovnaj *Orfeus*; pozri *grécka mytológia*

www v súvislosti s heslom *Terpsichore*: jedna z deviatich *Múz*, dcér *Dia* a bohyně pamäti *Mnemosyné*; matka *Hymena*, tiež zvaného *Hymenaios*, ktorého otcom bol *Apolón*; výraz *hymenaios* znamená svadbu alebo svadobnú pieseň, zvanú *epithalamion*

hymnus - Slovník cudzích slov: 1.v starovekom Grécku sólová alebo zborová *pieseň* na oslavu bohov, neskoršie chválospev na oslavu Grékov a ich činov; pozri *grécka antická kultúra*, *spev*; *Atharvavéd* (Lurker); *Erató*; v Egypte: *Knihy rakiev*

2.v kresťanstve oslavná alebo prosebná zborová duchovná pieseň s jednoduchou *chorálovou* melódiou; pozri *tedeum/Te Deum*, *Magnificatum*, *Dies irae*, *Gloria*, *laus et honor*; *spev liturgický*

3.široko koncipovaná vokálna skladba slávnostného obsahu; pozri *Abélard*

4.*báseň* vznešeného rázu oslavujúca vlasť, národ, prírodu apod.

Hypatia - (370-415); grécka filozofka a astronómka žijúca v *Alexandrii*, dcéra astronóma Thóna z Alexandrie; otec jej doprial vzdelanie a Hypatia slobodne prekladala diela takých známych mysliteľov minulosti ako bol *Platón* a *Aristoteles*; vo filozofii, ako hovorili jej súčasníci, prekonala všetkých svojich predchodcov; keď dokončila vzdelanie, bola jej ponúknutá katedra filozofie; toto postavenie jej zabezpečilo miesto v mestskej rade (pozri *antický buleuterion*), kde sa mohla zúčastňovať na riadení mesta; prvýkrát v histórii sa stala žena profesorkou; jej snahou bolo dosiahnuť úplnú *slobodu* a *rovnocennosť* ženy s mužom (pozri *feminizmus*, *žena*); nevraživosť zo strany kresťanov vyplývala z jej krásy, múdrosti a postavenia, ktoré zastávala a pre ktoré sa dostávala do centra pozornosti vo vzdelaných kruhoch; zomrela rukami sfanatizovaných kresťanov ako obeť konfliktu Orestesa, rímskeho guvernéra Alexandrie, a biskupa Cyrila Alexandrijského

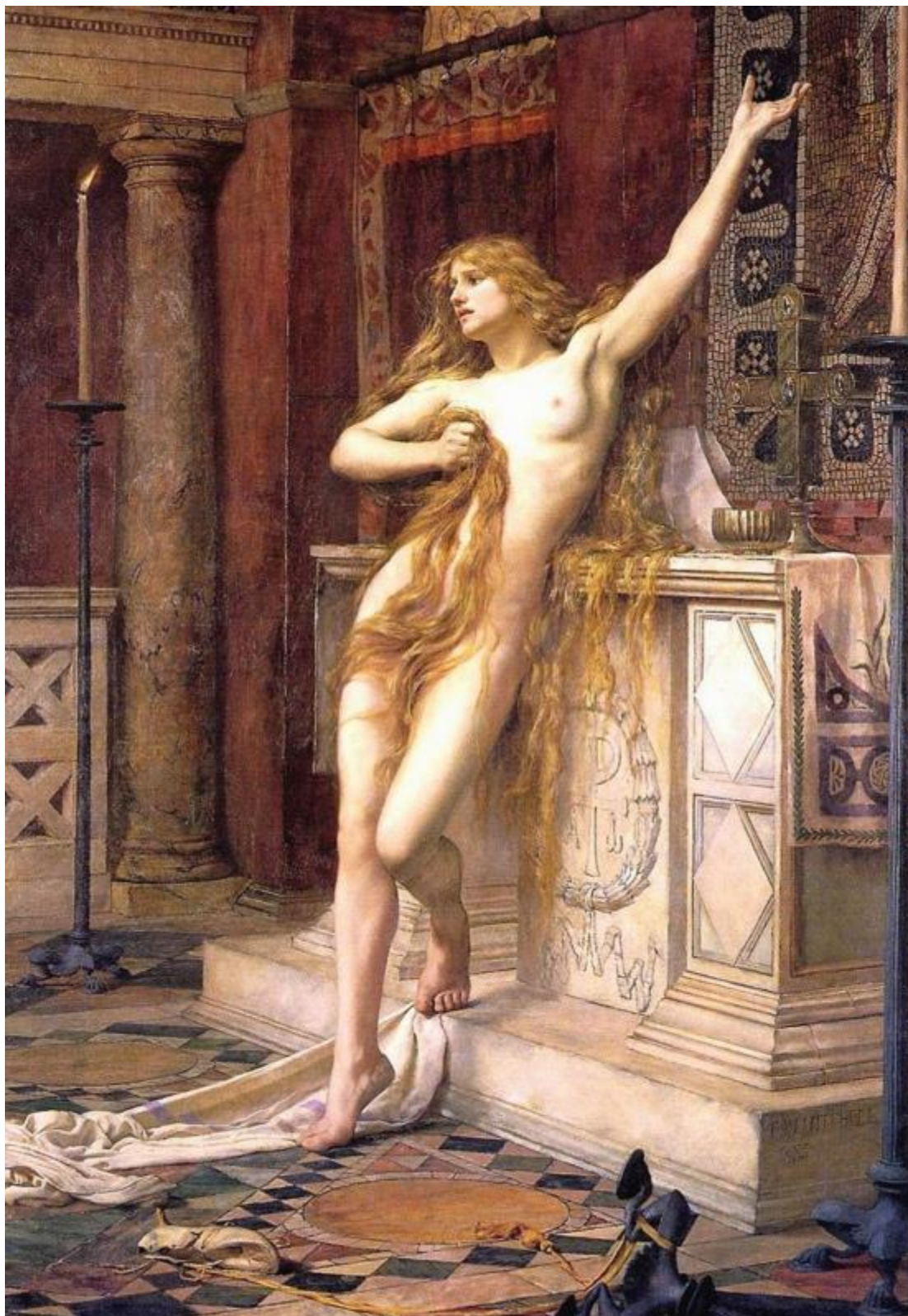
-v súvislosti s heslom *Katarína Alexandrijská*: pre svoju neistú historickosť *Katarína Alexandrijská* vyňatá 1969 z cirkevného *kalendára* (pozri *kalendár kresťanský*); najranejšia správa o nej pochádza z 9.st. a poukazuje na *povešť* o *pohanskej* filozofke z *Alexandrie* (pozri *filozofia*), Hypatii, ktorá zomrela roku 415 rukami fanatických mníchov

http://www.newbanner.com/AboutPic/athena/raphael/nbi_hypa.html (životopis)

<https://www.google.sk/search?q=hypatia&esqv=2&biw=1853&bih=995&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&sqi=2&ved=0ahUKEwiagrSzKfJAhVEWxoKHx5dAZIQiR4IkAE#imgsrc=USoe6jxJ7CueoM%3A>

Hypatia a Parmedides alebo Francesco Maria della Rovere (detail Raffaelovej Aténskej školy)

Charles William Mitchell: Hypatia (1885)

Hyperborea - gréc. Ὑπερβορέα/Hyperborea; v *gréckej mytológii* bola mýtická krajina, kde slnko svietilo 24 hodín denne, čo modernému človeku naznačuje, že mohlo ísť o oblasti za polárnym kruhom; je však možné, že Hyperborea nemala skutočné miesto a bola iba výplodom mysle, ako ukazujú verše gréckeho básnika Pindara

<http://en.wikipedia.org/wiki/Hyperborea>

Hyperborejci - mýtický severský národ uctievať kult *Apolóna*; pozri *labuť* (Biedermann)

Hyperion - v *gréckej mytológii* jeden z *Titánov*, syn *Gaie* a *Urana*, brat a manžel *Teie*, otec *Hélia*, *Eós* a *Séléne*; pozri *teogonia*

Hypermnéstra – v *gréckej mytológii* manželka argejského kráľa *Lynkea* a matka *Abasa*

hyperrealizmus - tiež *fotorealizmus*; smer vo výtvarnom umení v 80. rokoch 20. st. (predznamenáva *postmodernizmus* 80. rokov ?), porovnateľný s *fotografickým realizmom* 60.-70. rokov (niekedy sa oba termíny prekrývajú a vtedy hovoríme o hyperrealizme ako umení USA z 60. rokov, alebo európskom umení 60.-80. rokov (predovšetkým v bývalom ZSSR; pozri *drsný štýl*; *umenie sovietske*); hyperrealizmus zahrnoval maliarsku aj sochársku tvorbu, reagoval na *abstrakcionizmus* v podobe *abstraktného expresionizmu*, *tachizmu*, *art informelu*, *op-artu*, *kinetického umenia*, *minimal artu*; je možné ho zaradiť do prúdu *novej predmetnosti*, so snahou o obrodu predmetného pozorovania znovu poznaním reality > zdôraznenie vonkajších rysov, objemovosť, farebnosť, detail, individuálnosť; neusiluje sa o iluzívne a impresionistické zobrazenie, ale vedomé poznávacie zobrazenie > v jeho poňatí je „zobrazená skutočnosť skutočnejšia ako skutočnosť sama“; nadväzuje na *dadaizmus* a najmä *pop-art/neodadaizmus* (kritika konzumnosti), na *novú vecnosť* (spoločenská kritika) aj na povojnové *realizmy*; protikladom k hyperrealizmu je napr. *minimal art*; (Morley, Close, Goings); pozri tzv. *gýč-art*

David Mauro: Krištáľová ovocná misa s melónom (1999)

hypertálny chrám - *chrám hypertálny*

Hypnerotomachia Poliphili - gréc. – „Poliphiliov snový zápas s *Erotom*“; alegorický román vydaný 1499 (pozri *prvotlač*) v Benátkach v dielni tlačiaru Manutia; autorom textu *dominikán* F. Colonna; ľúbostný príbeh rozvíjaný podľa schémy *Dantovej Božskej komédie*; odraz renesančných filozofických, vedeckých a umeleckých názorov; ilustrovaný *drevorezmi liniovými*; ovplyvnil štýlovo nielen talianske a francúzske *drevorezy*, ale aj *architektúru* a jej teóriu, knižné a umelecké odbory v 16.-17. st.; *ilustrátor* doposiaľ neznámy, Belliniho autorstvo doposiaľ nepotvrdené; pozri *ilustrácia*, *dielo literárne*

- Hypnerotomachia Poliphili predstavuje tajomnú alegóriu, v ktorej Poliphilo sleduje svoju lásku Poliu cez snovú krajinu, a nakoniec sa s ňou zmieri s ňou pri fontáne Venuše; text knihy je

napísaný v bizarnej latino-taliančine, plný slov na základe latinčiny a gréckych koreňov bez udania dôvodu; kniha obsahuje slová z talianskeho jazyka, vrátane arabčiny a hebrejských slov; Colonna tiež vynášiel nový jazyk, keď ten, ktorý mal k dispozícii sa mu videl nepresný; preto tiež použil niektoré egyptské hieroglyfy, hoci nie sú záväzné a majú pochybnú podobu; príbeh, ktorý je zasadený do r. 1467, sa skladá z komplikovaných opisov scén; samotné meno Poliphilo znamená Priateľ mnohých vecí (z gréc. Polloi – „veľa“ + Philos – „priateľ“); Poliphilo sa potuluje akýmsi snom a hľadá svoju lásku Polia („Veľa vecí“); autorov štýl je komplikovane opisný a nemilosrdný v jeho použití superlatívov; text robí časté odkazy na klasickú geografiu a mytológiu

http://en.wikipedia.org/wiki/Hypnerotomachia_Poliphili

E. Le Sueur: Poliphilo a nymfy v kúpeli (1636-1637)

hypnalis - aspis

Hypnos - v gréckej mytológii boh spánku, syn bohyně noci Nyx/Nykte a boha večnej tmy Ereba; jeho súrodencami boli Hemera, Thanatos, Aiter/Éter a Cháron; otec Morfea a Fantasia; (porovnaj Hermes); podľa jednej verzie bola jeho manželkou Charitka Pasitea; jeho deťmi boli Fantasos, Morfeus a Fobetor; Hypnos zobrazovaný ako mládenec, niekedy s krídlami na chrbte alebo krídielkami na spánkoch (podrobne pozri vták: Zamarovský); dotýka sa vysilených alebo vylieva zo svojho rohu uspávajúci makovú šťavu; od 5.st.rozbrazovaný s makovicami v ruke; pod vplyvom Ovídia od čias renesancie zobrazovaný spiaci v jaskyni, obklopený spiacimi postavami alebo snovými vidinami; stal sa alegóriou noci, spánku, mlčania, nečinnosti; ďalšie atribúty: sova, netopier, maska; pozri atribúty, symboly, alegórie a prirovnania

Piešťanský týždeň v súvislosti s heslom mak: mak sa dostal do Európy zrejme zo Stredomoria; o jeho pestovaní sú doklady už okolo 6 tis.pr.Kr.; veľkým pestovateľom bol Cyprus; ópium, ktoré sa získava z makovíc poznali už v starovekom Grécku; bohovia Hyponos či Morfeus boli zobrazovaní s makovicami v rukách

hypoggeum/hypogeum - gréc. υπόγειον/hypogeion

<http://es.wikipedia.org/wiki/Hipogeo>

www: názov pre podzemné chodby vyhĺbené chodby vo funkcii pohrebu; postupom času boli používané nespočetnými kultúrami: v priebehu doby medenej v časti Pyrenejského polostrova, v starovekom Egypte alebo Fenícii

-podzemný posvätný priestor

Hypoggeum v pohrebnej komore egyptskej kráľovnej Tauseret-Merenmut a faraóna Sethnajt

hypokampos - hippokampos

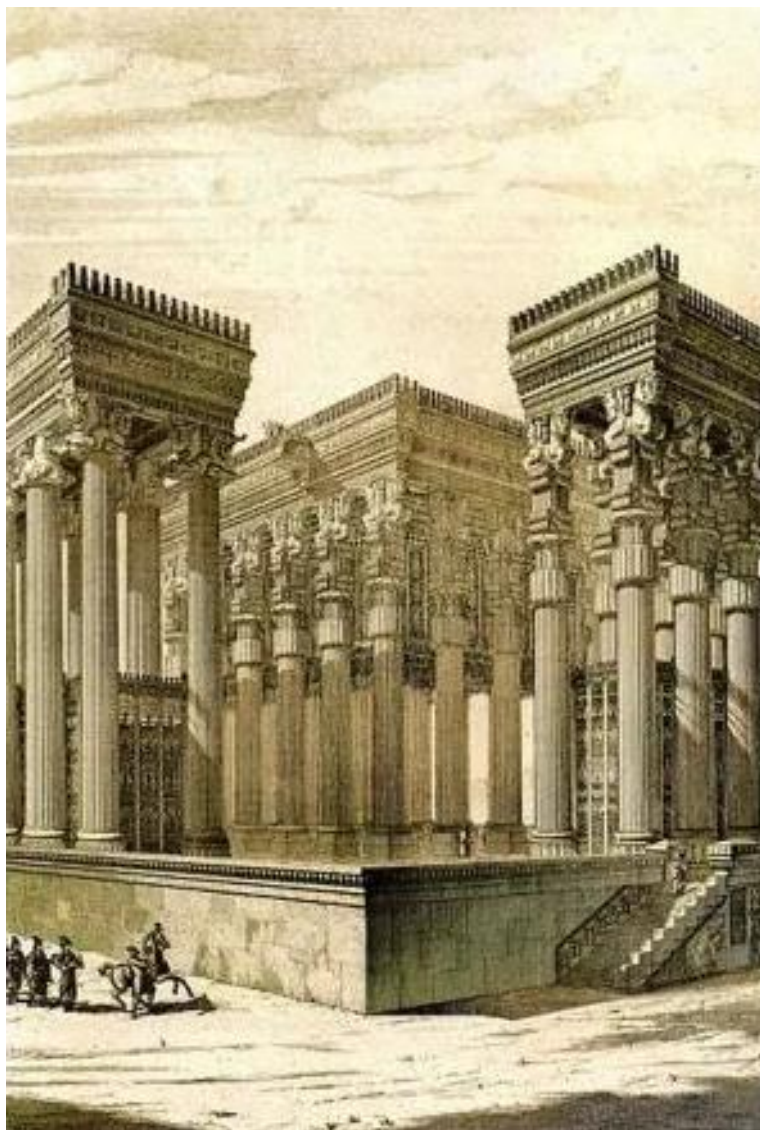
hypokaustos - 1. grécke spodné kúrenie; kúrenie horúcim vzduchom dutými stenami alebo dutými *tehlami* v dlážke obytných, kúpeľných (pozri rímske *thermy*) objektov; v *stredoveku* na *hradoch*, v *kláštoroch*; pozri *grécka antická kultúra*
2.kachle (z gréc. kassius – „oheň“); s lavicou, obložené v *kachľami*, vytápané zo susednej miestnosti; pozri *stredoveké kachle*

Hypolitus – Hippolytus Rímsky

hypostylos - z gréc. – „sieň pod stĺpmi“; *hypostylová sieň*

hypostylová sieň - 1. stĺpová sieň alebo chodba

2.stredná sieň *egyptského chrámu* obklopená stĺpmi; jej prevýšenie umožňuje osvetlenie bočnými otvormi, tzv. *bazilikové osvetlenie*

Rekonštrukcia hypostylovej siene v Persepolis

hypotaktická kompozícia - *kompozícia hypotaktická*

hypotrachelion - lat. *annulus*; spodná časť stĺpovej *hlavice*, kĺčok antického stĺpu, tvoriaci prechod medzi *echinom* a *driekom*; vyznačený *astragalom*; porovnaj dórske prstence *anuli*

hyppogrif - byzantský bôžik; pozri *monštrá*; *gryf*/*grif*

Hypsipylé - v *gréckej mytológii* dcéra kráľa Thoanta, vládkyňa ríše *žien*; keď ženy za neveru povraždili všetkých mužov, Hypsipylé ukryla svojho otca a za trest ju potom ženy vyhnali; pozri *Amazonky*

hýľ - symbolické významy nezistené; zrejme blízke iným nočným vtákom, ako je sova alebo *kuvik*; pozri *atribúty*, *symboly*, *alegórie* a *prirovnania*; *vták*

Hyre - *Laurent de la Hyre*

CH

Chabas Paul Emile -

P. E. Chabas: Septembrové ráno

Chac - mayský boh dažďa a vetru v štyroch aspektoch ako strážca štyroch svetových strán; pozri *mayské náboženstvo; bohovia vetra, bohovia vodní, morskí, riečni, dažďa, rosy*

Chac Mool – Baleka v súvislosti s heslom *predkolumbovské umenie Mexika a Strednej Ameriky > Toltékovia*: pozoruhodným dielom tejto doby (poklasické obdobie, ohniskom je Tula) je Chac Mool, pololežiaci boh dažďa; pozri *bohovia vodní, morskí, riečni, dažďa, rosy*

Jordan v súvislosti s heslom *Tlalock*: v toltéckej Tule (Hidalgo) sa našli v pyramíde B sochy ľudských postáv, známych ako chacmool, ktoré držali v rukách nádoby, do ktorých sa údajne ukladali srdcia obetovaných určené Tlalokovi

čačkar - arm. խաչքար; arménska kamenná stéla s vyrytým *križom* ďalšími ornamentmi; je charakteristická pre stredoveké arménske kresťanské umenie; vo svojej dnešnej podobe sa objavuje v 9.st.

Čačkar (kláštor Gošavank v Arménii, 1291)

Ukrižovanie (chačkar, Amenaprkič pri Ečmijadzinu, Arménsko)

Cintorín so stélami chačkar (Arménsko)

Chagall Marc -

http://en.wikipedia.org/wiki/I_and_the_Village

<http://www.tali-virtualmidrash.org.il/ArtEng.aspx?art=126>

<http://translate.google.sk/translate?hl=sk&sl=en&u=http://www.wikiart.org/nl/tag/jacob&prev=search>

http://www.spaightwoodgalleries.com/Pages/Chagall_Exodus2.html

<http://www.wikiart.org/en/tag/abraham>

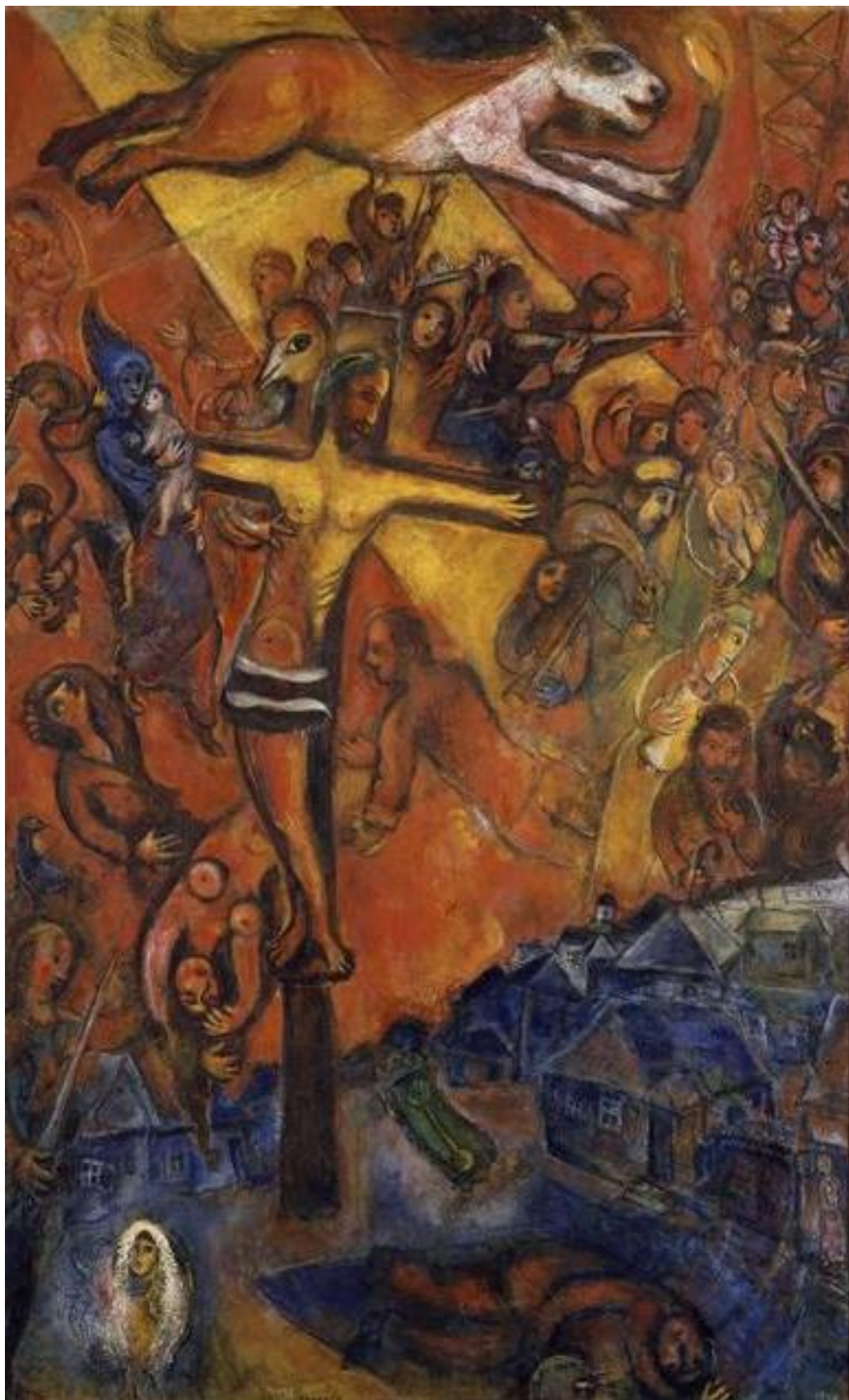
<http://www.wikiart.org/nl/tag/hagar#supersized-search-202596>

M. Chagall: Starý muž s kravou

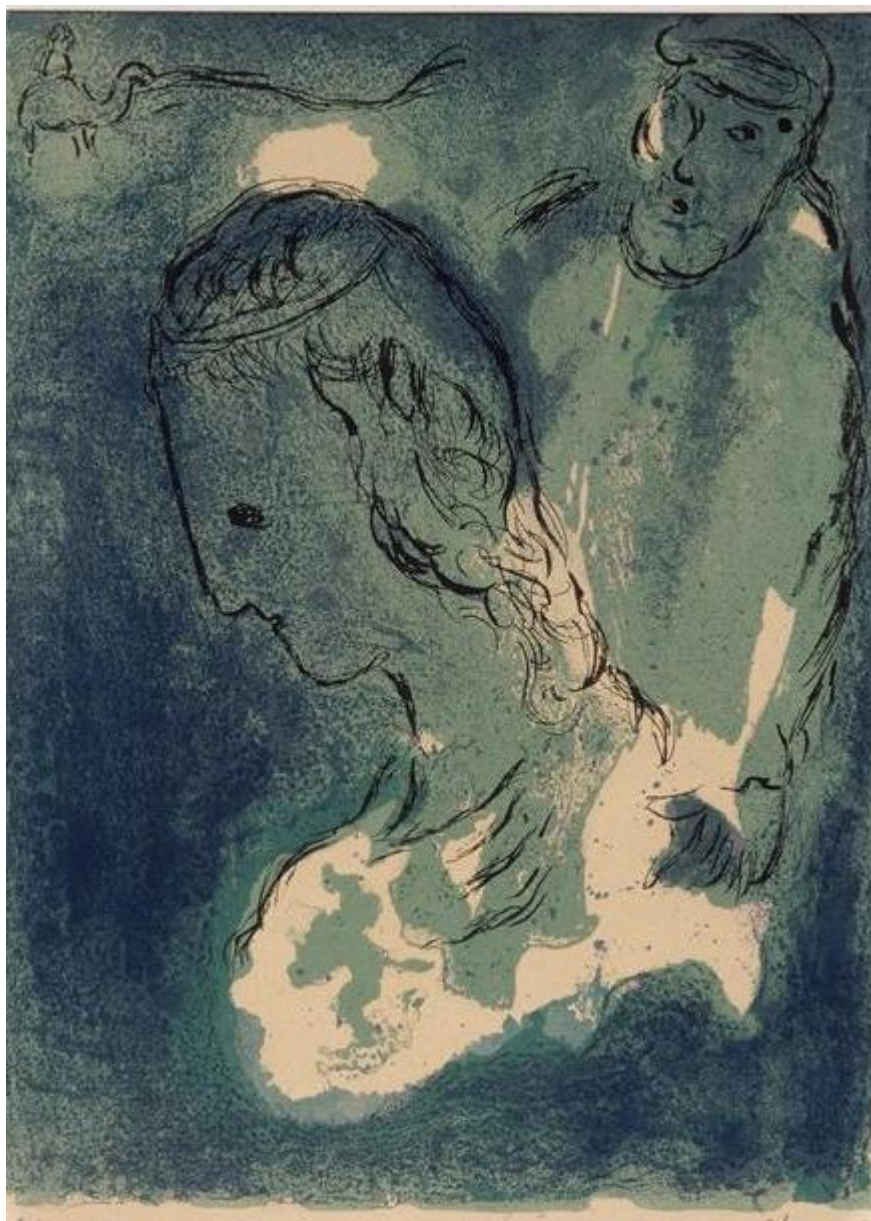
M. Chagall: Prorok Jeremiáš (1968)

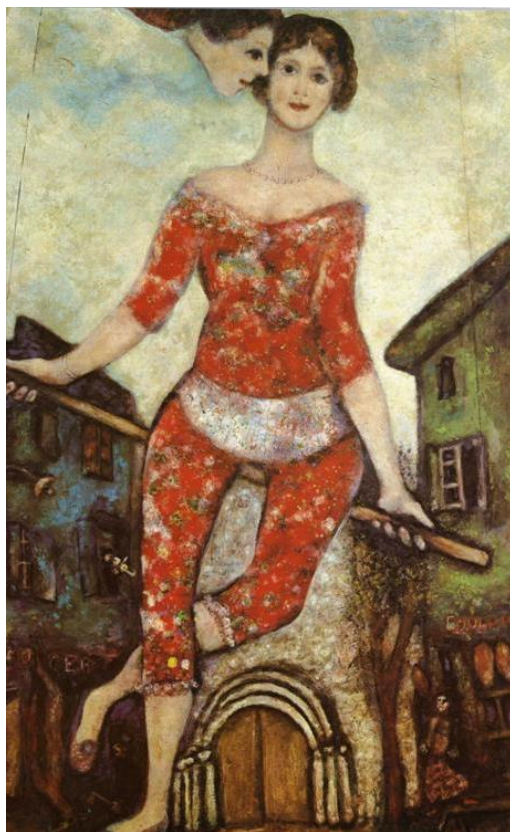
M. Chagall: Odpor (1937-1952)

M. Chagall: Abrahám a traja anjeli (1966)

M. Chagall: Abrahám a Sára (1956)

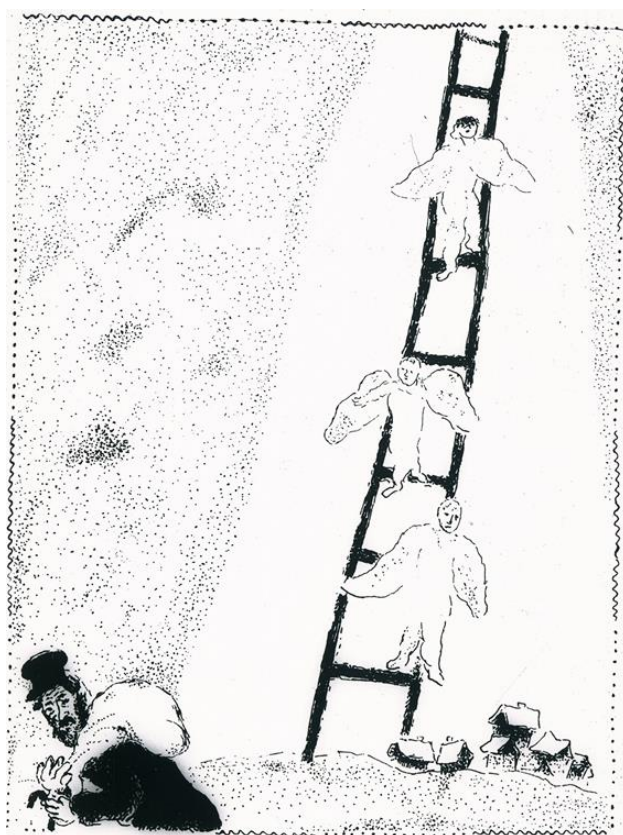
M. Chagall: Akrobatka (1930)

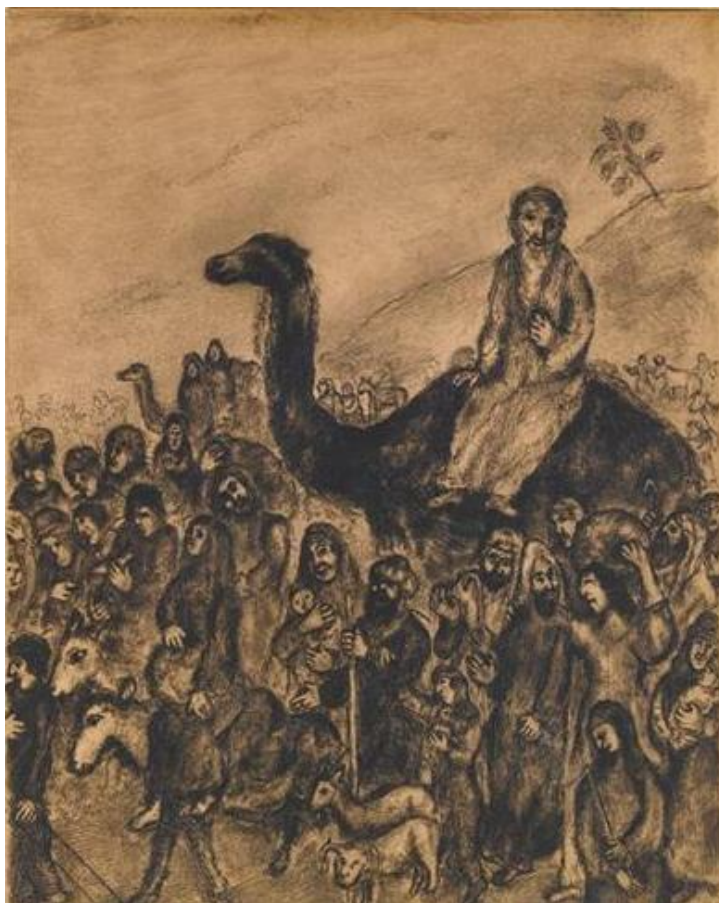
M. Chagal: Cirkusový koník

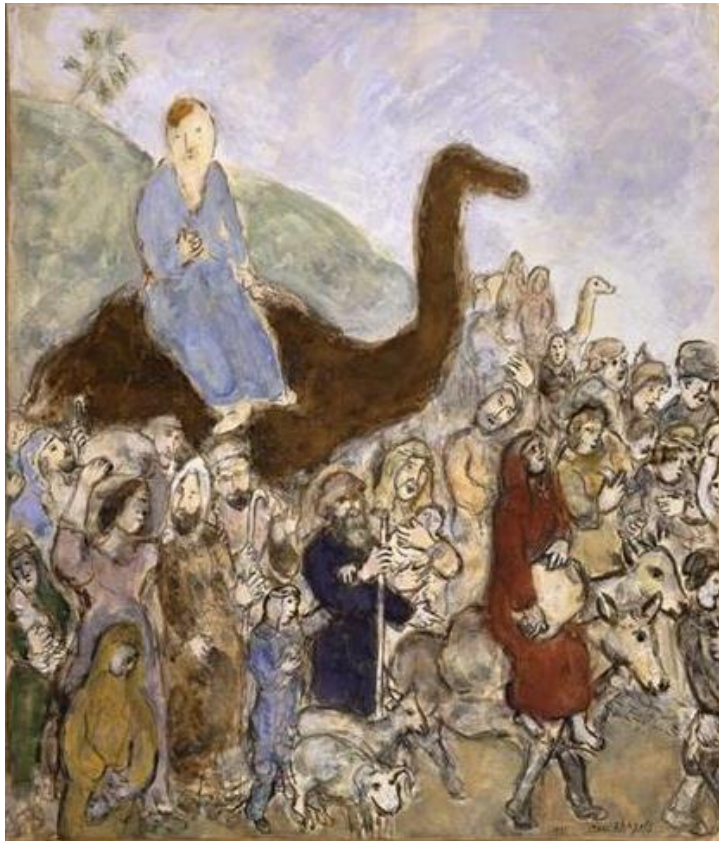
M. Chagall: Nad mestom

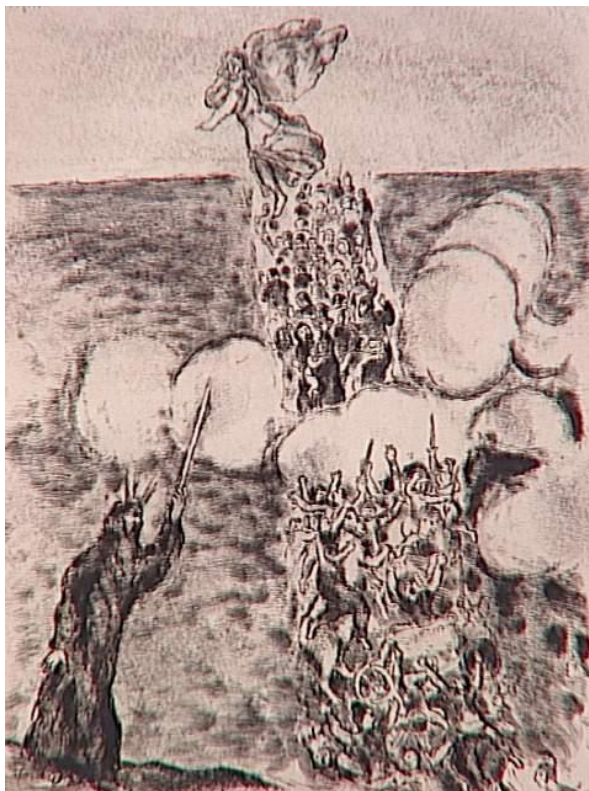
M. Chagall: - (ilustrácia ku knihe Piesne a básne Abraháma Walta, 1938)

M. Chagall: Jákob opúšťa svoju krajinu, aby mohol vstúpiť do Egypta (1956)

M. Chagall: Jákob opúšťa svoju krajinu, aby mohol vstúpiť do Egypta (gvaš, 1931)

M. Chagall: Mojžiš privoláva vody na egyptské vojsko (1934)

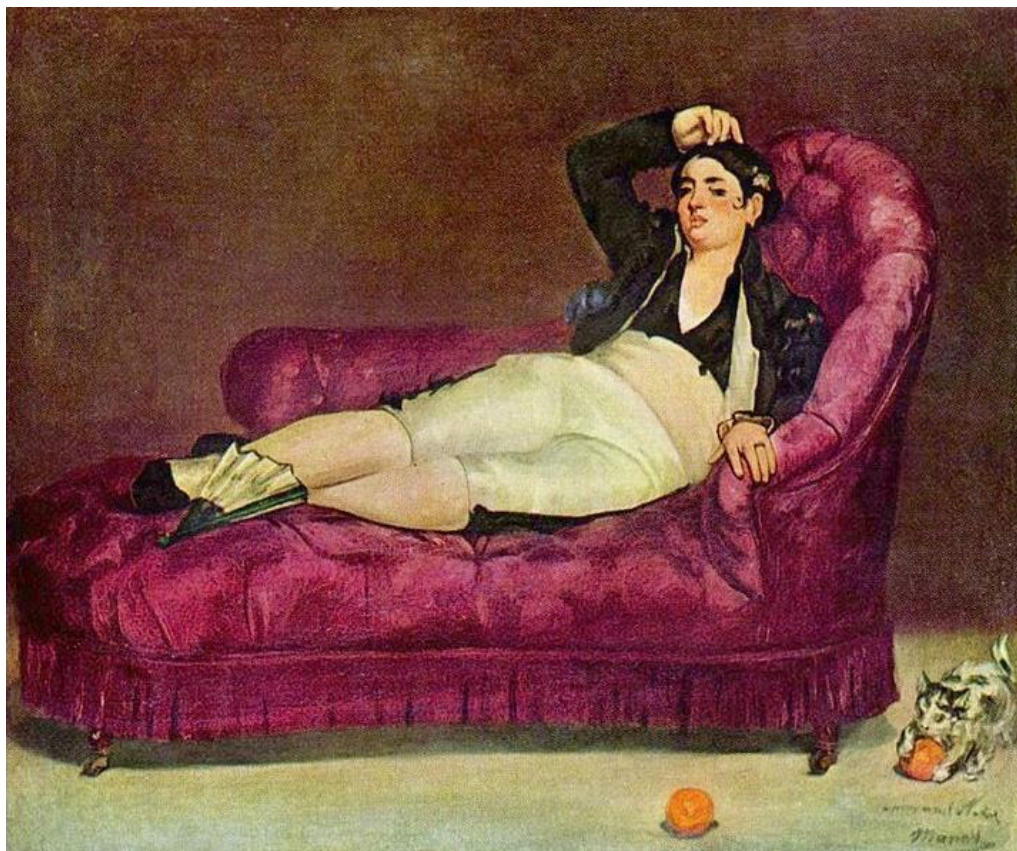
Chaggai - Ageus

chagrin - francúzsky termín pre *šagrén*

chagrinový papier - *papier šagrénový/chagrinový*

chaise longue/šéz long - typ kresla so sedadlom pretiahnutým do vodorovnej podpery pre nohy, prechod medzi sedadlom a ležadlom, niekedy zložený z viacerých kusov; vyvinutý vo *Francúzsku*, rozšírený v 17.-18.st. v celej Európe; pozri *mobiliár*

http://en.wikipedia.org/wiki/Chaise_longue

E. Manet: Mladá žena ležiaca v španielskom kostýme (1862-1863)

chaladrius - charadrius

chalcedón - kryštallická, bezfarebná, žltá až sivá odroda *kremeňa*; jej sfarbené odrody sa užívajú v šperkárstve; odrodou chalcedónu je *karneol*; v staroveku používané pri výrobe *pečatidiel*; výbrus do tvaru *mugle*; pozri *achát*, *drahokam*, „olejový kameň“; *šperk*

Täubl: mikroskopicky vláknitá odroda *kremeňa*; tvrdosť 6,5, farba mliečno biela, modrastá, žltastá; tieto kremene sa umelo prifarbujú; odrodami chalcedónu sú *chryzopras* a *karneol*; viacfarebné odrody chalcedónu sa nazývajú *acháty*: *onyx* – čierno-bielo pásikavý, *sardonix* – červeno-bielo pásikavý, *sard* – hnedo-červený, *keragat* – citrónovožltý; ďalej pozri *achát*

Chalcedónsky koncil - koncil Chalcedónsky

Chaldejci - *semitský* kmeň pochádzajúci z Arábie, ktorý sídlil od konca 2.tis.pred Kr. v južnej *Mezopotámii*; v 1200 prenikol do *Babylónie* (preto býva babylónska kultúra označovaná aj ako chaldejská); v 7.st. pr.Kr. spolu s *Médami* porazil *Asýriu* a vytvoril tzv. *Novobabylónsku ríšu*; pozri *babylónske umenie*

chaldejske umenie - pozri *babylónske umenie*

chalepa ta kala - z gréc. – „krásne je ťažké“; výrok aténskeho politika a básnika Solona; koniec 7.st.-1.pol.6.st.pr.Kr.; pozri *krása*

chalet – Dudák v súvislosti s heslom *park* (*romantický park*): romantický prístrešok

chalifát - *kalifát*

chalkografia - z gréc. chalkos – „med“, grafein – „písať“; starší názov pre *medíryt* a *medírytinu* (niekedy aj *lept* z medenej dosky); dnes takmer nepoužívaný; pozri *kuprotypia*
chalkolit - označenie *eneolitu* v oblasti Stredomori a *Predného východu*

<http://it.wikipedia.org/wiki/Calcolitico>

chalkos - v antickom Grécku označenie medenej rudy, neskoršie najnižšieho gréckeho nominálu; pozri *grécke mince; med'*

chalkotéka - starogrécka *zbrojnica*; pozri *grécka architektúra*

Chalon John James -

http://en.wikipedia.org/wiki/John_James_Chalon

http://en.wikipedia.org/wiki/Carnavalet_Museum

J. J. Chalon: Fontána Svätých neviniatok na začiatku 19.st. s tržnicou Svätých neviniatok (1822)

chalupa - pozri *chyža, chatrč, ľudová architektúra, otiepková strecha, šindľová strecha*

R. J. van Vries: Chalupa pri rieke (17.st.)

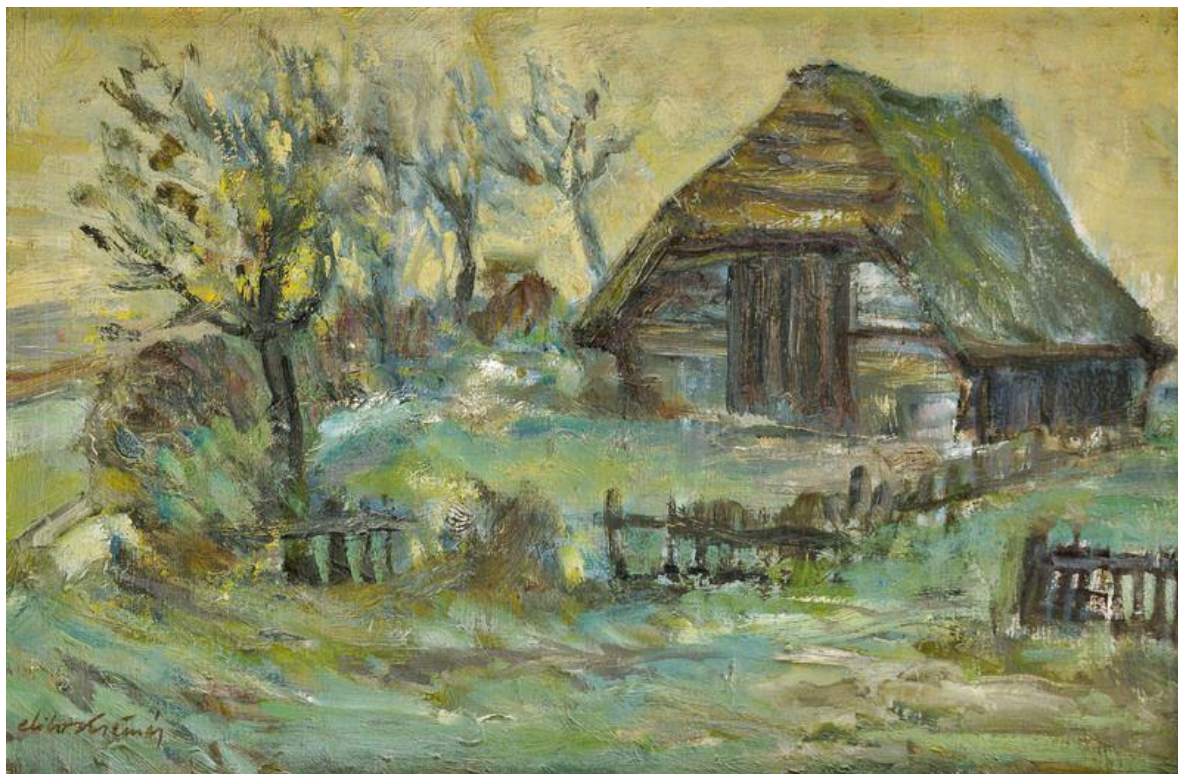
F. E. Weirotter: Chalupy (lept, 1750–1770)

T. Rousseau: Chalupy v Jura (1834)

E. Szepesi-Kuszká: Chalupy pri rieke Poprad (1910)

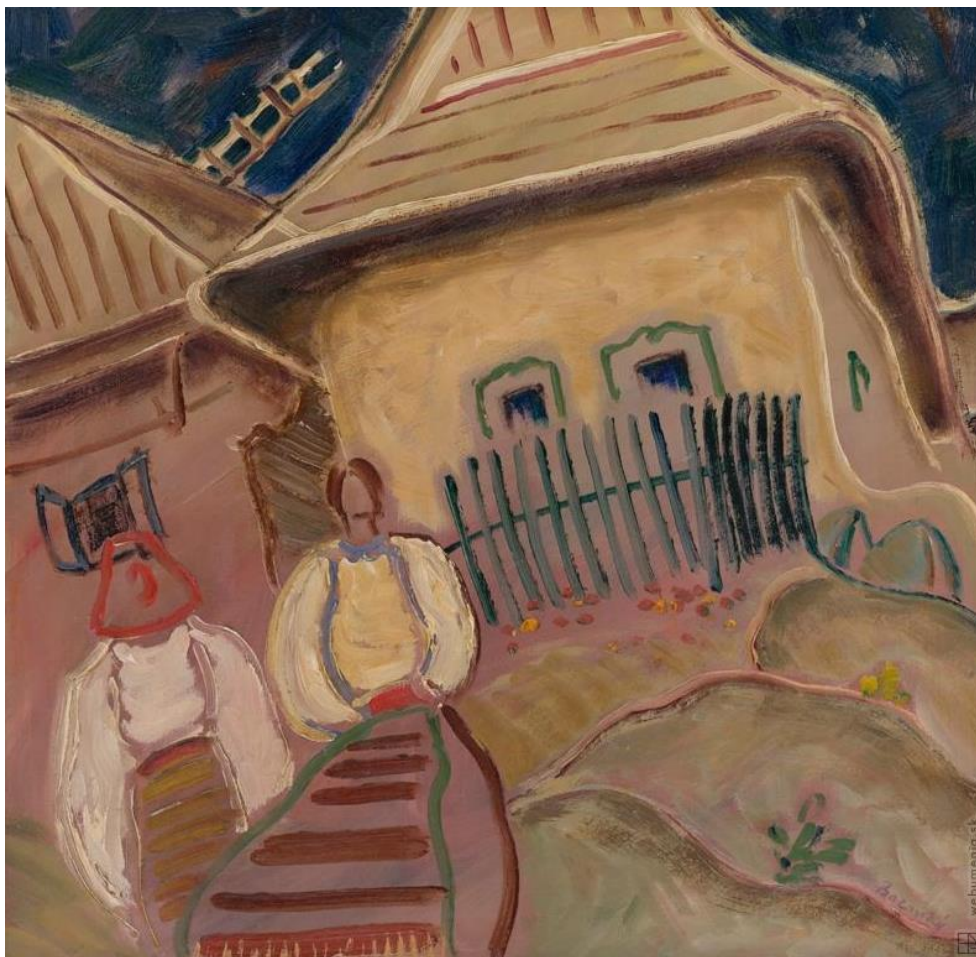
C. Krčmár: Chalupa (1960)

K. Ondreička st.: Chalupy pri vode (1901)

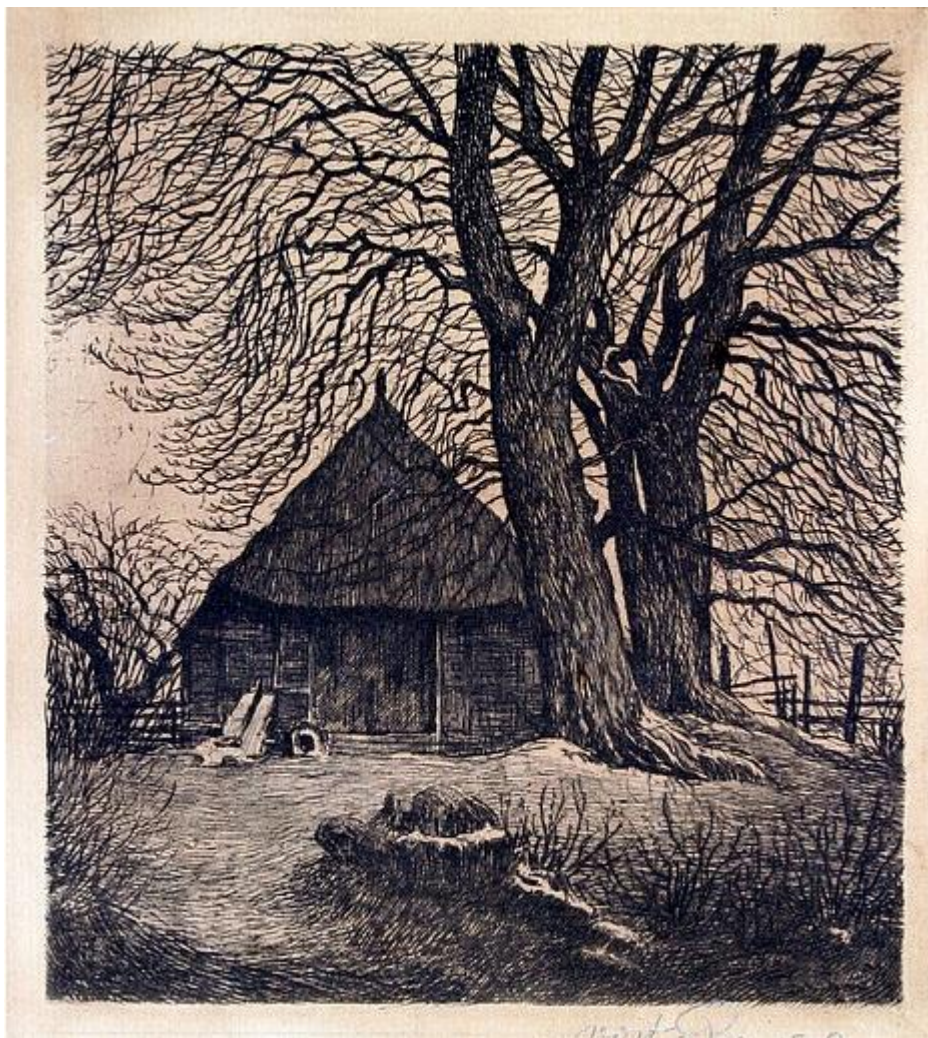
E. Nevan: Krajina s chalupou (1948)

M. A. Bazovský: Pred chalupou (1934)

V. Hložník: Chalupa (1949)

V. Preissig: Dom pod stromami (lept, rytina, 10.roky 20.st.)

A. Kalvoda: Chalupa (19.-20.st.)

chalúpka na kurej nôžke - chalúpka na kurej nôžke má byť podľa slovanskej mytológie obydlím *baby Jagy*; *ježibaba* z chatky nevychádzala, ale odlietala na mažiari, prípadne sa pri tom odrážala tlkom; vyletieť mohla aj komínom; táto chalúpka sa zdá byť iba výmysel, ale v skutočnosti môže pochádzať z hneď niekoľkých typov stavieb; najpravdepodobnejším pôvodom samotného názvu „na kurej nôžke“ je chyba pri prepise: laponskí Sámovia totiž svoje sýpky stavajú práve týmto spôsobom, na koloch zakopané do zeme; a aby v krajine neodhnívali, je potreba ich opáliť, teda, pri doslovnom preklade, „okúrit“; od „okúrených“ nôh je krôčik ku kuracej chalúpkke; sýpka samozrejme má dvere, ježibabe by tu ale chýbala pec: špajza má rovnaký účel ako chladnička, možno pochopiť úmysel stavať ju na samom okraji dedinskej čistiny, dverami na južnú stranu do tieňa lesa na ochranu potravín vnútri minimalizáciou vplyvu horúčavy zo slnka; názov tiež môže pochádzať zo Sibíri, kde pre uchovanie potravín pred zverou majú zruby podobné takejto chalúpkke; bez okien aj dverí, stoja na kmeňoch stromov, ktoré odrezaných vyššie od zeme; stromy na tento účel musia stáť dostatočne blízko pri sebe; rázsochy ich koreňov potom pripomínajú pazúry kurích nôh; prístup dovnútra je možný len zospodu skrz padacie dvere v podlahe; tieto konštrukcie tiež mohli u dávnych Slovanov slúžiť pre pohrebné účely alebo aj kremáciu; dôvodov pre vznik zvyku pochovávať nad zem namiesto pod do nej môže byť viac: kamenitý alebo zamrznutý kraj; kopať hlboko, aby sa k pozostatkom nedostala zver, bolo obťažné; v oblasti záplav voda by hroby vyplavila, teda išlo o ochranu mŕtvoly pred veľkou vodou; kultúrny zvyk svojich mŕtvych navštevovať a potreba sa aj starať o ich posmrtné pohodlie; v mýtoch sibírskych národov sú staré, zabudnuté pohrebné plošiny strašidelnými miestami, kde sa zjavujú démoni a zlí duchovia a vyrábajú si ozdoby z ľudských kostí; podobné chatky stavali domorodí Sibířania na uschovávanie sošiek duchov, božstiev a predkov svojich klanov; v čase stalinizmu bolo veľa podobných svätyniek zničených v rámci ťaženia proti šamanizmu a „*poverám*“; sošky boli zhotovené z kameňa, dreva, kostí, zriedkavo snád aj z drahých kovov a zabalené do oblečkov z kožušín a drahých látok; pri obradoch je šamani vyberali a „*kfmili*“ mliekom, tukom alebo krvou obetného zvieraťa; význam „*kuria nôžka*“ sa tiež môže vzťahovať k jej trom prstom: prenesene teda k pohľadu hrdinu na križovatku pred ním a jeho tromi možnosťami ďalšej cesty; chalúpka na kurej nôžke by potom znamenala chalúpku pri križovatke

https://cs.wikipedia.org/wiki/Chaloupka_na_ku%C5%99%C3%AD_no%C5%BEce

I. Bilibin: Vasilisa pri chate baby Jagy (1902)

chalúpka na otáčavej myšacej nôžke - v slovanskej ľudovej kultúre sídlo veterného božstva; pozri slovanskí démoni vetra

Chám - hebr. חם/Ham – „horúci, horeľ“; gréc. Χάμ/Cham; arab. حام; *Noeho* tretí syn; jeho synom bol Kenaan, ktorého Noe preklial a dal ho za otroka jeho bratom; ďalšími Chámovými synmi boli Kúš, Misrajim a Put; jeho potomkom bol aj *Nimród*; z doby po *potope sveta* vypráva biblia zaujímavú udalosť, ktorá sa udiala medzi Noem a jeho synmi; Noe bol prvý, kto zasadil vinič; napil sa vína a opil sa; ležal nahý v stanu; keď Chám uvidel nahotu svojho otca, povedal o tom svojim bratom vonku; *Šém a Jáfet* vtedy vzali plášť a oba si ho dali na ramená; potom pospiatky išli a prikryli nahotu svojho otca; boli obrátení čelami späť, tak nahotu svojho otca nevideli; v kresťanskom svete a umení je motív opitého a zosmiešňovaného Noeho je predobrazom zosmiešňovaného Krista

<https://en.wikipedia.org/wiki/Japheth>

H. Schedel: Noe a jeho synovia (drevoryt, Norimberská kronika, 1493)

C. Procaccini: Opitý Noe (16.-17.st.)

I. S. Ksenofontov: Zatratenie Cháma (19.st.)

chameleón - 1.pozri *zvíra*; *atribúty, symboly a alegórie*

2.Täubl a kol. (scriptá): *umelozaľarbený opál*

Chammurapi - pozri *Sumer, Starobabylonska ríša*

<http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%8F>

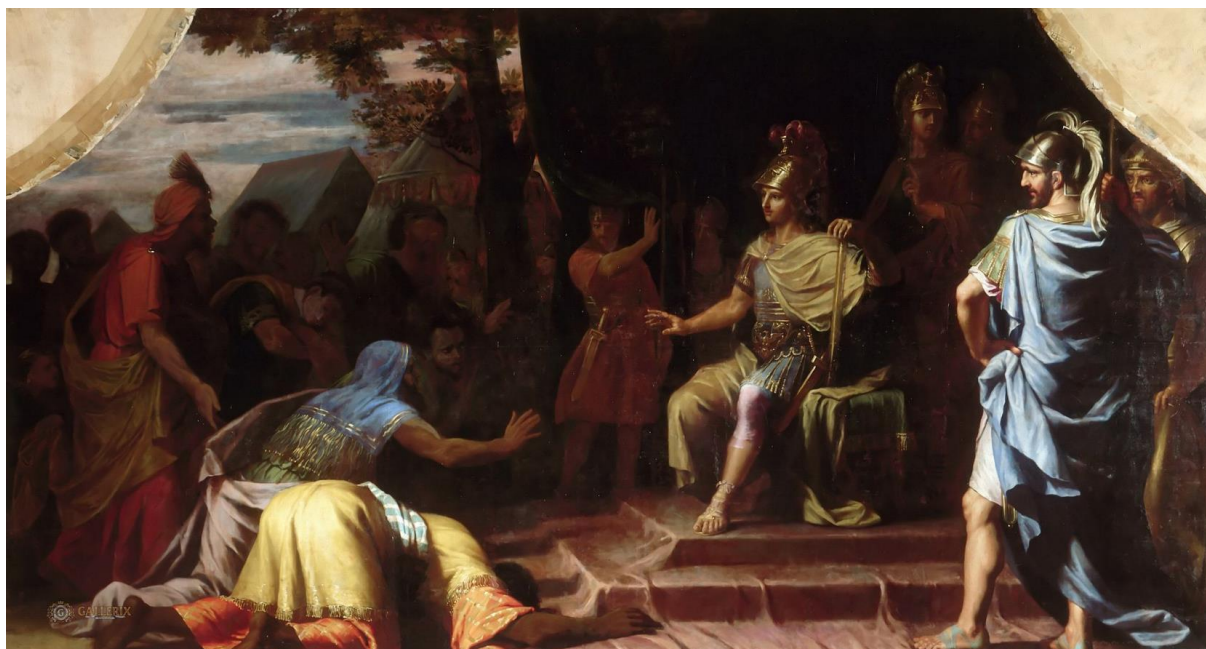
Chammurapiho stéla - *dioritová stéla kráľa Chammurapiho (1792-1750 pr.Kr.), najznámejšieho vládcu Starobabylónskej ríše; okrem vyobrazenia kráľa a boha Šamaša; boh má na hlave tiaru so štyrmi posvätnými rohmi symbolizujúcimi moc a silu, z jeho ramien žiaria lúče svetla, v pravici drží kruh a palicu; námet často opakovaný v babylonskom umení; stéla obsahuje 282 paragrafov, tvoriacich preslávený Chammurapiho zákonník*

<http://es.wikipedia.org/wiki/Hammurabi>

horná časť stély s kráľom Chammurapim prijímajúcim insígnie moci od boha Šamaša
Chammurapiho diorytová stéla

champagneská krieda - krieda champagneská
Champaigne Jean-Baptiste de -

J.-B. de Champaigne: Alexander Veľký prijíma správu o smrti seba upálením indického
gymnosophistu Calanusa (1672)

Champaigne Philippe de - (†1674); francúzsky barokový maliar

http://ca.wikipedia.org/wiki/Philippe_de_Champaigne
http://en.wikipedia.org/wiki/Philippe_de_Champaigne

P. de Champaigne: Navštívenie (17.st.)

P. de Champaigne: Zvestovanie (1621-1674)

P. de Champaigne: Nanebovstúpenie Panny (1650)

P. de Champaigne: Vanitas (1671)

champlevé - zlatnícka *technika jamkového emailu*, ktorý vyplňa rytý alebo vtĺkaný vzor; priamo do jamôk medenej dosky liata hustá farebná sklovina a vypálené doštičky sú spájané do celkov; užívaná najmä v románskom umení; porovnaj *cloisoné/technika priehradkového emailu*; pozri *zlatníctvo*, *smalt*; *cloisonizmus*

Täubl: pri jamkovom emaile sa plochy (jamky) hĺbia rydlom alebo leptaním; champlevé je jednou z troch techník smaltovania; ďalšími je *cloisoné* a *emailová maľba*

Majster ikony archanjela Michaela: Archanjel Michael (champlevé, byzantská ikona, 10.st.)

Cherub a Herakleios, ktorému sa vzdáva Husrav II. (champlevé, 1160-1170)

Mikuláš z Verdunu: Obetovanie Jonáša (champlevé, oltár v Klosterneuburgského opátstva, Rakúsko, 1181)

chamská kultúra - podľa mesta Cham v Bavorsku; *archeologická kultúra* z konca eneolitu; v juhozápadných a južných Čechách z konca 3.tis.pr.Kr.; keramika s plastickou výzdobou

chamtivosť - z ľudských nerestí je jej blízka *lakomosť* (v alegórii Avaritia); pozri *Cnosti a Neresti*; *atribúty, symboly, alegórie a prirovnania*

-chamtivosť je túžba získať veľké množstvo bohatstva, majetku alebo moci nad normálny rozum a potreby; túžba získať majetok a postavenie je do určitej miery súčasťou ľudskej prirodzenosti; chamtivosť je, ak sa táto túžba sa stáva neprimerane silnou a má prednosť pred morálnymi zásadami; v kresťanskej tradícii je chamtivosť (v tomto kontexte často pomenovaná ako *lakomosť*) považovaná za jeden zo *siedmich smrteľných hriechov*; nadmernú túžbu po peniazoch, chamtivosť už výslovne odsúdil *apoštol Pavol* (1Timotejovi 6,10): „Láska k peniazom je koreňom všetkého zla“; slávnym príkladom chamtivosti patrí mýtický kráľ *Midas*, ktorý naivne si prial, aby sa všetko, čo sa dotkne, obrátilo na *zlato*

<http://www.conservapedia.com/Greed>

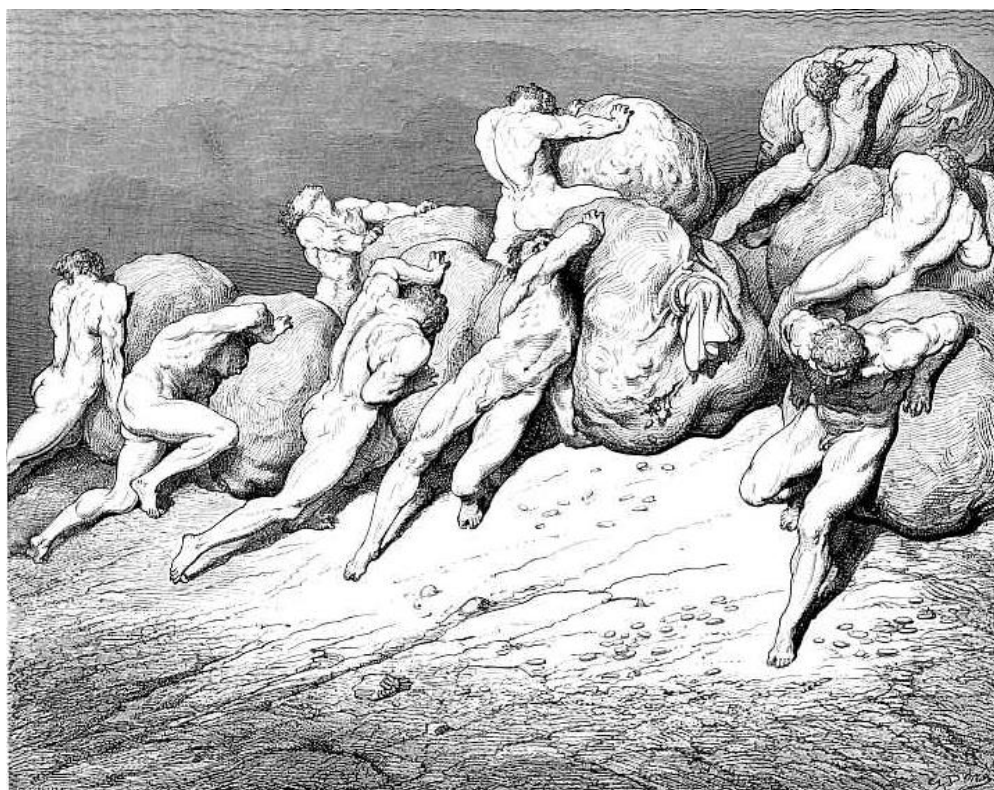
P. Brueghel St.: Chamtivost'

Jacob Matham: Chamtivost'

J. Lievens: Chamtivý pár prekvapený smrťou (tanec smrti, 1638)

G. Doré: Chamtivci (Božská komédia, Inferno, 19.st.)

chán - 1.turecký a mongolský titul vládcu, používaný neskoršie aj ako titul vládcu v *Indii* a *Perzii*; pozri *mogul*; *sova* (Biedermann)

Baleka: pre *ikonografiu* dôležitá aj synonymita lat. pojmu *can* (*pes*) a *chán* (Tatár > človek z ex Tartari > z *Tartaru*, podsvetia, *pekla*, tz. *krutého*); naproti tomu *Cangrade*, Veľký chán, bol pseudonym prevzatý v Taliansku zo sympatie k Tatárom, s ktorými obchodovali Benátky a Janov

a od ktorých sa očakávalo spojenectvo proti Turkom; súvzťažnosť psov a Tatárov je zrejmá aj na vyobrazeniach (Španielska kaplnka S.Mária Novella vo Florencii)

chan - východný zájazdový *hostinec*, určený pre cestovateľov s karavánami; podobný *karvanserailu*

Talló: nocľaháreň; pozri *islamská architektúra*; porovnaj *imáret*, *karavanseraj*, *katalyma*

Chana - matka proroka *Samuela* a manželka *Elkana*; keď sa jej po dlhej neplodnosti narodil syn, zasvätila ho ako nazorejca; preto ho vychovával v šilskom chráme veľkňaz *Eli*

G. van den Eeckhout: Chana a jej manžel Elkána svojím synom Samuelom pred veľkňazom Eli (1665)

G. van den Eeckhout: Chana odovzdáva malého Samuela Elimu (17.st.)

Chanel Look - angl. – „vzhľad Chanel“; štýl odievania Coco Chanel z roku 1954 s kostýmami so sukňou tesne po kolená, svetlé lodičky s tmavým špicom, dlhé reťaze *bižutérie*; pozri *móda*

Chan gan - Han Gan

Chanchan - stredisko *predkolumbovského amerického umenia andskej oblasti* (pozri *indiánske kultúry*) v legendárnej ríši Chimor, v blízkosti peruánskeho prístavu Trujillo; najväčší rozkvet v 13.-15.st.; opevnené chrámové okrsky, pyramidálne stavby; vzťah k *močískej kultúre*, ale v keramike nedosiahol živosť jej realizmu; pozri *indiánske kultúry*

Chan-t'inag-c'/Chan Siang-c' - v čínskej mytológii ochranný boh (*taoistický*), jeden z *ôsmich Nesmrteľných*; vedel urýchliť rast kvetov; jeho *atribútom* bola nefritová *flauta*; uctievaný ako *patrón* hudobníkov a *umelcov* (pozri *hudba, umenie*); pozri *atribúty, symboly, alegórie a prirovnania; bohovia čínski*

chantry - anglický termín pre *kaplnku votívnu*

chantueles - Despertad v súvislosti s heslom *kalypso*: podľa niektorých publikácií sa názov kalypso vzťahuje na akúkoľvek pieseň, ktorá sa od roku 1898 spievala v *Trinidad* počas *karnevalu*, či už ju spievali profesionálni speváci na pódiu alebo obyčajní ľudia; kalypso mohlo byť inšpirované starou africkou tradíciou rozprávačov príbehov, ktorú na ostrov priniesli *otroci*; časom sa prvky africkej *piesne, tanca, bubnovania* zmiešali s francúzskym, hispánskym a anglickým vplyvom a vytvorili moderné kalypso; pôvod slova kalypso je neistý, podľa niektorých pochádza zo západoafrického kaiso - veľmi dobré vystúpenie; ešte pred zrušením otroctva na Trinidad a Tobagu v 30. rokoch 19.st. sa počas každoročných karnevalov zhromažďovali zástupy ľudí, aby si vypočuli spevákov - chantueles, ktorí vychvaľovali svoje cnosti a navzájom sa v piesňach zosmiešňovali; speváci často zosmiešňovali vyššie vrstvy spoločnosti; preto boli ctení ako *ochrancovia* obyčajného ľudu (pozri *patrón*); koloniálna vláda napokon schválila zákony, ktoré kontrolovali ich tvorbu a speváci naopak používali dvojzmysly, ktoré sa stali podstatným prvkom kalypsa; nakoniec speváci prispeli k slovnej zásobe hovorovej reči na Antilách

chanuka/sviatok Posvätenia chrámu - hebr. chanukka – „Sviatok svetiel“; podrobnosti v hesle *sviatok Posvätenia chrámu*; pozri sv. *Narcissus*

Chao Meng-fu/Zhao Mengfu - (†1322); čínsky maliar

http://en.wikipedia.org/wiki/Zhao_Mengfu

chaos - grék *χάος*/khaos; beztvárý alebo prázdny stav, ktorý predchádza vzniku *vesmíru* alebo v kozmických mýtoch o stvorení sveta počiatočná „medzera“ vytvorená pôvodným oddelením neba a zeme; neusporiadaný *vesmír* ako počiatočné štádium vo vývoji vesmíru a *sveta*; chaos je zárodok bytia a predpoklad vývoja a poriadok vzniká až oddeľovaním splývajúcich prvkov: *neba, zeme, vody*; pozri *prvopočiatok*

[http://it.wikipedia.org/wiki/Caos_\(mitologia\)](http://it.wikipedia.org/wiki/Caos_(mitologia))

[http://en.wikipedia.org/wiki/Chaos_\(cosmogony\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Chaos_(cosmogony))

[http://cs.wikipedia.org/wiki/Chaos_\(mytologie\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Chaos_(mytologie))

1.v *gréckej mytológii*:

-nekonečný priestor pred vznikom sveta

-Chaos ako pozemné božstvo personifikujúce nekonečný priestor pred vznikom sveta; dcérou Chaosu bola bohyňa noci Nyx a boh večnej tmy Erebus; z Chaosu zrodená matka Zem Gaia a mala s ním podľa jednej verzie Erósa

2.vo *védizme* pozri Vrtra/Vritra

3.v *egyptskej mytológii* pozri osem; bennu

4.*Kanaán, Fenícia* pozri Mot, Jamm, Baal

6.*antika* pozri Fénix

7.*gnosticismus* pozri Jaldabaoth

pozri *kozmogónia, Jandžudž a Mandžudž, Gog a Magog*

L. Lotto: Magnum Chaos (bazilika Santa Maria Maggiore v Bergamo, 16.st.)

R. W. de Baldousz podľa H. Goltziusa: Z tmy beztvárneho chaosu vystupuje svetlo (16.-17st.)

K. Perov-Vodkin: Chaos (1906)

Chaplin Charles - (†1891); francúzsky maliar a rytec; bol žiakom Michela Martina Drollinga na škole výtvarných umení v Paríži v roku 1845; jeho štýl, ktorý je inšpirovaný obrazmi rokoka, je často prirovnávaný k tomu *F. Bouchera*; Chaplin tiež produkoval krajiny, a to najmä z Auvergne a

Lozère do roku 1851, kedy sa venoval portrétu; získal povest' intímneho maliara žien; otvoril si v Paríži jednu z prvých umeleckých dielní pre ženy v roku 1866; pozri *francúzski maliari 19.st., francúzski rytci*

[http://fr.wikipedia.org/wiki/Charles_Chaplin_\(peintre\)](http://fr.wikipedia.org/wiki/Charles_Chaplin_(peintre))

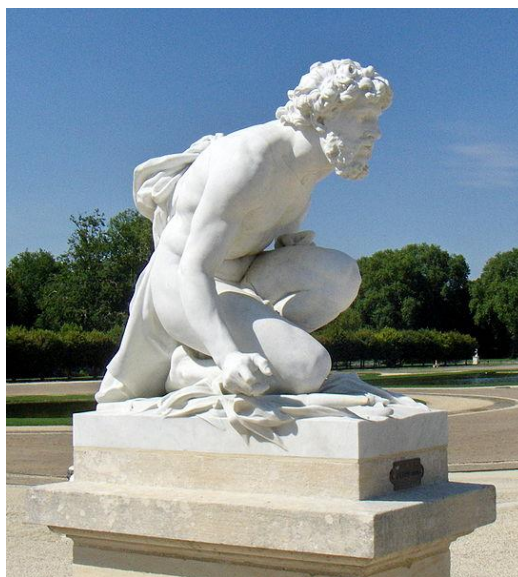
Ch. Chaplin: - (19.st.)

Ch. Chaplin: Snívanie (19.st.)

Chapu Henri-Michel-Antoine - (†1891); francúzsky *neoklasicistický* sochár

http://en.wikipedia.org/wiki/Henri_Chapu

<http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%B0%D0%BF%D1%83,%D0%90%D0%BD%D1%80%D0%B8%D0%9C%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BB%D1%8C>

H.-M.-A. Chapu: Jana z Arku (1872)

H.-M.-A. Chapu: Pluto (park Chantilly, 1884-1886)

Chapkanov Georgij - (*1944); bulharský výtvarník, sochár, maliar, kresliar, grafik; profesor na Národnej akadémii

<http://ca.wikipedia.org/wiki/Icona>

<http://nha.bg/en/page/georgi-chapkanov>

G. Chapkanov: St. Nikolaus, patrón rybárov (kovová ikona, 2008)

Chapter-House - Dudák: štvoruholníkový alebo polygonálny prístavok pri anglických gotických *katedrálach* (katedrála v Salisbury) alebo príľahlej *kapituly*; určený pre zasadnutia *kanonikov* kapituly; Chapter-House mal najčastejšie obdĺžnikový pôdorys, niekedy aj originálny centrálny osemboký *pôdorys* (Wells), alebo centrálny desaťboký pôdorys (Lincoln); pozri *kapitula*; *gotický sloh* (Dudák)